

زیست جهان رنج

تأملی در آرا و اندیشه‌های سیمون وی در صدو هفدهمین زادروزش

تک‌نگاری

علیرضا پیروزیان

دکتری مطالعات فرهنگی

سیمون وی (۱۹۴۳-۱۹۰۰) از آن دسته متفکرانی است که نمی‌توان میان زندگی و اندیشه‌اش مرزی روشن کشید. فلسفه او نه محصول تأملی انتزاعی در اتاقی آرام، بلکه نتیجه زیستی سخت، بدن‌مند، پرخطر و آگاهانه در معرض رنج است. وی فیلسوفی است که نوشتنش امتداد زیستنش است و زیستش، نوعی ریاضت فکری و اخلاقی، به همین دلیل، مواجهه با آثار او بیش از آنکه شبیه خواندن یک دستگاه فلسفی منسجم باشد، شبیه به ورود به زیست‌جهانی است که در آن ماهیمی چون «توجه»، «محنت»، «ریشه‌مندی»، «خلأ»، و «امر الهی» نه به مثابه مفاهیم نظری، بلکه همچون تجربه‌های زیسته فهم می‌شوند.

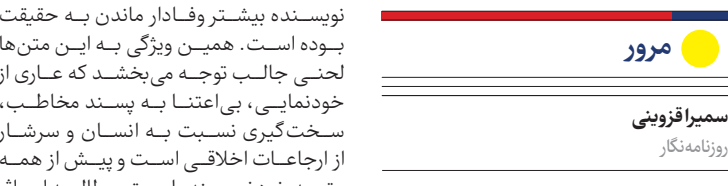
خواندن سیمون وی، بیش از آنکه کسب دانش باشد، نوعی تمرین اخلاقی است، او از مخاطب خود نمی‌خواهد که صرفاً بفهمد، بلکه می‌خواهد درگروں شود؛ آن‌هم نه از طریق اراده قهرمانانه، بلکه از راه تعلیق خود، گوش سپردن، و پذیرفتن رنج دیگری. در این معنا، وی نه فقط فیلسوف، بلکه آموزگار نوعی زیستن است: زیستنی دشوار، بی‌تضمین، اما صادق. آثار مکتوب وی، سیمای متفکری را کامل می‌کنند که نه در پی قدرت است و نه شیفته بی‌قدرتی؛ نه مبلغ سکوت مطلق است و نه ستایشگر هیاهوی سیاسی. او متفکری است که همواره از مخاطب خود می‌پرسد: آیا آنچه می‌اندیشید، می‌گوید و انجام می‌دهد، واقعاً از «توجه» به «حقیقت» برمی‌آید، یا از میل به تعلیق، سلطه و اطمینان؟

نافرمانی نظری

در اندیشه معاصر، سیمون وی متفکری حاشیه‌ای محسوب می‌شود، اما نه به معنای

بی‌دفاع در برابر زخم‌های زندگی

جاذبه و رحمت سیمون وی نقد خوشبینی مدرن است

سمیرا قزوينی

روزنامه‌نگار

«جاذبه و رحمت» برخلاف عنوانش برای تسلی نوشته نشده است. هیچ امیدبخشی فوری در چنته ندارد و نمی‌خواهد جهان را قابل تحمل‌تر کند. کتاب خواننده را در نقطه‌ای می‌نشاند که معمولاً انسان‌ها از آن می‌گریزند، یعنی در دل رنج، در برابر ضرورت، در مواجهه بی‌واسطه با حقیقتی که نه دل‌خوش‌کننده و نه دلسوزانه است و قرار نیست هیچ راهی‌بخشی فوری رخ دهد. نویسنده اصرا دارد که تنها راه رهایی، عبور صادقانه از همین سنگینی است.

سیمون وی، فیلسوف، عارف مسیحی و فعال اجتماعی فرانسوی، سال ۱۹۲۸ وارد دانشسرای عالی شد و در ۱۹۳۱ به‌عنوان معلم فلسفه از این دانشسرا فارغ‌التحصیل شد. با این همه عمیق‌از امر الهی‌را از سر گذراند. او با وجود دل‌بستگی به مسیح، هرگز غسل تعمید نپذیرفت و خود را مسیحی بیرون از کلیسا نمی‌دانست. او تنها ۳۴ سال داشت که به سل مبتلا شد و پزشکان به او توصیه کردند استراحت کند و غذای کافی بخورد ولی به دلیل آرمان‌گرایی سیاسی طولانی مدت و عمل‌گرایی‌اش و نیز به دلیل انقطاعش از دنیای مادی، مراقبت‌های ویژه را نپذیرفت. در عوض غذایش را تا حد جیره هموطنانش که در فرانسه تحت اشغال آلمان نازی بودند کاهش داد. کمتر و کمتر غذا می‌خورد و غالباً از خوردن امتناع می‌کرد و سرانجام در ۲۹ اوت ۱۹۴۳ در انگلستان درگذشت.

وفادار به حقیقت

کتاب «جاذبه و رحمت» مجموعه‌ای است از یادداشت‌ها، تأمل‌ها، قطعات کوتاه و جملات فشرده که پس از مرگ سیمون وی منتشر شده‌اند. این نوشته‌ها آنگونه که معلوم است برای چاپ نوشته نشده‌اند و هدف

نویسنده بیشتر وفادار ماندن به حقیقت

بوده است. همین ویژگی به این متن‌ها لحنی جالب توجه می‌بخشد که عاری از خودنمایی، بی‌اعتنا به پسند مخاطب، سخت‌گیری نسبت به انسان و سرشار از ارجحان اخلاقی است و پیش از همه متوجه خود نویسنده است. مطالعه این اثر بیش‌تر شبیه ورود به یک میدان سلوک فکری و اخلاقی است که در آن ماهیمی چون خدا، رنج، اراده، قدرت، اخلاق و تاریخ به‌عنوان مسائل زیسته مطرح می‌شوند. کتاب در شکل کنونی شامل پیش‌گفتاری بلند از گوستاو تیبون درباره زندگی و سیمون وی است و ۳۹ فصل دارد که در هر کدام از فصل‌ها به موضوعی‌ظاهر مجزا پرداخته شده است اما این نکته که سیمون وی هنگام واگذاری این اوراق به دوستش همه آنها را در یک پوشه نهاده است و نیز گزینشی که گوستاو تیبون از آنها به عمل آورده نشان می‌دهد ارتباطی میان فصل‌های گوناگون این کتاب برقرار است. ترجمه فارسی این اثر به همت بهزاد حسین‌زاده و به‌کوشش نشری، امکان مواجهه فارسی‌زبانان با یکی از رادیکال‌ترین و در عین حال فروتنانه‌ترین صدهای اندیشه قرن بیستم را فراهم کرده است.

سیمون وی فیلسوفی آکادمیک به معنای رایج کلمه نبود، هرچند تحصیلات فلسفی و درخشان و تسلطی کم‌نظیر بر سنت یونانی، مسیحی و شرقی داشت. آنچه او را از بسیاری از متفکران هم‌عصرش متمایز می‌کند، پیوند ناگسستنی اندیشه‌اش با زندگی است. وی نه‌تنها درباره رنج نوشت بلکه آن را گاه حتی به طور خودخواسته زیست. او همزمان که قدرت را نقد کرد، کوشید خود را در موقعیت بی‌قدرتی قرار دهد و به‌واسطه این شرایط از فلاکت‌بشرس‌سخن‌گفت و آن را در بدن و روان خود تجربه کرد.

در متن «جاذبه و رحمت» با فلسفه‌ای مواجه‌ایم که از دل تجربه بیرون آمده است و با نظام‌سازی‌های نظری‌نسبتی‌ندارد. مفاهیم کلیدی این کتاب جاذبه، رحمت، توجه، انکار نفس، ضرورت و... همگی ناظر به وضعیتی عینی‌اند. وضعیت انسانی که در جهانی تحت سلطه نیروهای کور ضرورت و بخت، قانونمند و بی‌اعتنا به خواست فردی زندگی می‌کند. سیمون وی این نیرو را «جاذبه» می‌نامد. قانونی که شبیه جاذبه نیوتنی عمل می‌کند اما در ساخت روح و اجتماع روی می‌دهد. «جاذبه» همان چیزی

پرتره سیمون وی از فیلیپ ژامین

است. ذهن مسلط می‌خواهد جهان را در قالب‌های از پیش تعیین شده فرو ببرد؛ اما ذهن «متوجه» می‌پذیرد که جهان «دیگری» است. این نگرش، هم در مواجهه با رنج دیگران معنا پیدا می‌کند و هم در نسبت با امر الهی. به همین دلیل است که وی میان اخلاق و الهیات فاصله‌ای قائل نیست: «اخلاق توجه» خود شکلی از نیاپش است. رنج، **«محنت» و فروپاشی سوژه:** وی میان «رنج عادی» (suffering) و آنچه خود «محنت» (affliction) می‌نامد تمایز قائل است. «محنت»، رنجی است که نه تنها بدن، بلکه ساختار متابخش سوژه را درهم می‌شکند. در «محنت»، انسان tion) می‌نامد تمایز قائل است. «محنت»، رنجی دیگر صرفاً درد نمی‌کشد؛ بلکه جایگاهش در جهان، زبانش، و حتی امکان خطاب کردن خدا را از دست می‌دهد. نکته ظریف در اندیشه وی این است که او «محنت» را نه رمانتیزه می‌کند و نه آن را تقدیس ساده‌انگارانه می‌داند.

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

نوعی تهی شدن به شمار می‌آید. تهی شدن از خود و از میل به قدرت و همین‌جاست که اندیشه سیمون وی به‌شدت ناهمزمان و ناهمخوان با بسیاری از مفروضات جهان مدرن جلوه می‌کند.

رنج به‌مثابه نشانه

یکی از مهم‌ترین و در عین حال دشوارترین محورهای «جاذبه و رحمت»، تلقی خاص سیمون وی از «رنج» است. «رنج» در این کتاب امری روان‌شناختی یا مسأله‌ای اجتماعی محسوب نمی‌شود و حتی صرفاً آزمونی اخلاقی نیست. رنج جایگاهی متفاوتی‌یکی دارد. وی میان دردهای معمول زندگی و آنچه خود «فلاکت» می‌نامد تمایز قائل می‌شود. «فلاکت» وضعیتی است که در آن انسان نه‌تنها رنج می‌برد، بلکه از معنا، قدرت و حتی امکان اعتراض تهی می‌شود. او می‌نویسد: «وقتی انسان از آغاز جوانی و در ایامی که دوران بالیدن و شکوفایی اوست با رنج‌های عظیم و چاره‌ناپذیر دست به‌گیریان باشد، اعتقاد به سرنوشت و تسلیم در برابر آن یگانه تسلی‌خاطری است که

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

سیمون وی سال ۱۹۳۶ در اسپانیا

